

Standpunt ten behoeve van het rondetafelgesprek over het rapport Onvoldoende beschermd van de Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg

Geachte leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

U heeft mij gevraagd voorafgaand aan het rondetafelgesprek over het rapport van de Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg (verder: commissie De Winter) een standpunt in te dienen. Hierbij voldoe ik aan dit verzoek.

Conclusie en advies

- Zorg ervoor dat de aanbevelingen van de commissie De Winter, die zien op het verbeteren van de situatie van kinderen en jongeren in de jeugdzorg, geïmplementeerd worden.
- Voorkom zoveel mogelijk dat kinderen en jongeren uit huis worden geplaatst. Investeer hiertoe in de beschikbaarheid van gespecialiseerde vormen van ambulante hulpverlening.
- Als uithuisplaatsing werkelijk in het belang van het kind is, zorg ervoor dat de setting waar het kind geplaatst is, past bij de ontwikkelingsbehoeften van het kind met betrekking tot hulpaanbod en kwaliteit van zorg.
- Zet het ontwikkelingsbelang van het kind bij alle besluiten voorop. We ontvangen nog te vaak signalen dat andere belangen – zoals belangen van instellingen of gemeenten- soms zwaarder lijken te wegen. Hierdoor komt het nog te vaak voor dat er besluiten worden genomen die niet het beste zijn voor het kind.
- Zet verder in op het versterken van een klimaat van vertrouwen en veiligheid in instellingen. Veel geweld in de jeugdzorg wordt niet zichtbaar. Er is een klimaat van vertrouwen en veiligheid nodig om het aantal meldingen omhoog te krijgen en het aantal geweldservaringen te verminderen.
- Geef kinderen en jongeren échte aandacht en blijf voortdurend met kinderen en jongeren praten over wat zij nodig hebben om veilig te zijn en te blijven. Zorg ervoor dat alle uithuisgeplaatste kinderen toegang hebben tot een goed functionerende vertrouwensfunctie.

Hieronder wordt het standpunt verder toegelicht.

1. Inleiding

Geweld tegen kinderen is een groot en hardnekkig probleem in Nederland. Al jaren wordt ingezet op het terugdringen van het aantal slachtoffers en dat blijkt ingewikkeld. Schattingen van het aantal kinderen dat jaarlijks slachtoffer is van kindermishandeling liggen tussen de 90.000 en 127.000 per jaar. Dat geweld dus ook in de jeugdzorg voorkomt, is dan ook geen verrassing. De jeugdzorg is een vaak gesloten systeem waar de meest kwetsbare kinderen in onze samenleving mee te maken krijgen. Juist zij vragen om extra waarborgen voor bescherming tegen geweld en onveiligheid. De conclusie van de commissie De Winter is, dat kinderen onvoldoende beschermd waren tegen geweld in de Nederlandse jeugdzorg. Een harde, terechte conclusie. Via deze weg wil ik de leden van de commissie De Winter bedanken voor hun goede werk. Maar in het bijzonder wil ik alle mensen bedanken die hun verhaal met de commissie hebben gedeeld. Hierdoor hebben zij een enorme

bijdrage geleverd aan de verbetering van het zicht op de aard, de omvang en de oorzaken van het geweld en daarmee ook aan de versterking van de positie van de kinderen en jongeren die op dit moment in instellingen en pleeggezinnen wonen. De bevindingen van de commissie gaan over het verleden, maar hebben voor mij een primaire functie er aan bij te dragen dat risico's voor huidig en toekomstig geweld afnemen.

2. Over de Kinderombudsman

Als Kinderombudsvrouw is mijn taak te bevorderen dat kinderrechten worden nageleefd. Dit doe ik onder andere door gevraagd en ongevraagd advies te geven, voorlichting te geven en klachten te behandelen. Als het gaat om kinderen die in pleeggezinnen en instellingen verblijven, dan zijn wij bevoegd klachten te behandelen die deze kinderen indienen of die namens hen worden ingediend. Het gaat dan om zogenaamde tweedelijnsklachten die gaan over schending van kinderrechten, voor zover deze niet onder de bevoegdheid vallen van de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming of de rechter. Wij hebben in de afgelopen jaren nauwelijks dergelijke klachten ontvangen. Verder zijn wij ook bevoegd onderzoek te doen uit eigen beweging. Voorbeelden hiervan in dit kader zijn ons onderzoek naar klachtrecht in geslotenheid (2016), zak- en kleedgeld (2017 en 2019), naar de besluitvorming rond voogdijkinderen (2018) en het betrekken van pleegkinderen (2019). Naast deze officiële onderzoeken en projecten, spreek ik ook met enige regelmaat met kinderen en jongeren die nu in instellingen verblijven of hebben verbleven. Dit om van hen te horen wat er goed gaat en wat er beter kan. En om ook gewoon te horen hoe het gaat. De input van deze kinderen en jongeren heb ik gebruikt voor deze bijdrage.

3. Rapport van de commissie De Winter

Het doel van het rondetafelgesprek is (1) het kunnen duiden van het rapport aan de hand van ervaringsverhalen en (2) het kunnen beoordelen van huidige risico's binnen de jeugdzorg. U vraagt in te gaan op de vraag wat de overheid en instanties moeten doen om het gebruik van geweld te voorkomen. Ik zal mij alleen richten op hetgeen past binnen mijn wettelijke taken.

Wat de commissie De Winter heeft geconcludeerd herken ik. Een aantal zorgen heb ik ook zelf in mijn eerdere genoemde rapporten benoemd. Zoals de zorgen over kinderen die onder voogdij staan en uit huis zijn geplaatst. Ik kan gezien mijn mandaat alleen iets zeggen over de kinderen die nu of recent uit huis geplaatst zijn. Ik adviseer dan ook de aanbevelingen van de commissie De Winter die zien op het verbeteren van de situatie van kinderen en jongeren in de jeugdzorg op te volgen. Ik wil in aanvulling hierop nog een aantal zaken benadrukken.

Weinig meldingen

- De afgelopen twee jaar ontving de Kinderombudsman weinig signalen en klachten over geweld van en over kinderen in pleeggezinnen en instellingen. De oorzaak hiervan is niet duidelijk, maar het is goed voorstelbaar dat ook dit een indicatie is van hoe lastig het voor kinderen kan zijn om geweld binnen de jeugdzorg aan te kaarten.

Onveiligheid op de groep

- In de afgelopen jaren heb ik verschillende bezoeken gebracht aan kinderen die gesloten, residentieel worden opgevangen. Zo sprak ik enkele maanden geleden met drie jongeren die op dat moment in een jeugdzorgplusinstelling verbleven. Hierover de voornaamste punten die uit dat gesprek naar voren kwamen:
 - o De jongeren spraken over onveiligheid op de groep. Een onveilig leefklimaat gaat samen met onveiligheid van de jongeren. Onzekerheid kan leiden tot stress en geweld.

- De huidige problemen in de jeugdzorg, waarover ik de minister van VWS in mijn zorgenbrief d.d. 26 maart 2019¹ informeerde, dragen bij aan onveiligheid. Een van de jongeren verbleef een aantal jaren eerder in dezelfde instelling. Hij gaf aan dat het in vergelijking met toen onveiliger was geworden. Ook werden er minder behandelingen aangeboden.
- De onveiligheid zit in het contact tussen de jongeren onderling, maar ook vanuit de groepsleiding. Zo gaven de jongeren aan vaak op hun kamer te moeten zitten en ook wordt er veel alarm gedrukt. "Het lijkt soms wel een soort spel" vertelt een jongere.
- Er zijn veel verschillende groepsleiders, met elk hun eigen interpretatie van de regels. De jongeren hebben geen 'zin' meer om een band met de groepsleiders op te bouwen, want ze zijn toch zo weer weg. Er zijn veel wisselingen in het personeel, waardoor kinderen niet in staat zijn een band op te bouwen. Ook hebben jongeren het idee dat hun dossier hen als het ware achtervolgt.

Jongeren hebben behoefte aan een vertrouwenspersoon

- Veel van de kinderen en jongeren die ik spreek geven aan nooit op zo'n manier met iemand te hebben gepraat. Dit vind ik bijzonder pijnlijk om te moeten horen. Het is voor hen moeilijk om te vertellen wat ze dwars zit, als ze geen vertrouwensband hebben met de volwassenen om hen heen. De menselijkheid wordt gemist. Er is geen betrokkenheid, niet tussen de jongeren onderling, maar ook niet met de medewerkers. Kinderen en jongeren willen graag gezien worden en echte aandacht krijgen. En dat betekent veel praten. En dat lijkt voor kinderen en jongeren in instellingen extra lastig.

Beschikbaarheid gespecialiseerde vormen van zorg

- Ik hoor regelmatig dat kinderen uit huis worden geplaatst, omdat niet of niet tijdig de passende vorm van gespecialiseerde hulp beschikbaar is. Ook worden kinderen en jongeren geplaatst in instellingen die niet passend zijn, waardoor ze overgeplaatst moeten worden. In mijn visie is in die gevallen niet het beste besluit voor dit kind genomen. Het ontwikkelingsbelang van het kind heeft niet voorop gestaan. Om dit te voorkomen moet geïnvesteerd worden in de beschikbaarheid van gespecialiseerde vormen van ambulante hulpverlening. Als uithuisplaatsing werkelijk in het belang van het kind is, zorg er dan voor dat de setting waar het kind geplaatst is, past bij de ontwikkelingsbehoeften van het kind met betrekking tot hulpaanbod en kwaliteit van zorg.

4. Conclusie en aanbevelingen

Veel geweld wordt niet zichtbaar. Er is een klimaat van vertrouwen en veiligheid nodig om het aantal meldingen omhoog te krijgen en het aantal geweldservaringen te verminderen. Opvolging van de aanbevelingen van de commissie De Winter, die zien op het verbeteren van de situatie van kinderen en jongeren in de jeugdzorg, zullen hieraan een positieve bijdrage leveren.

Uithuisgeplaatste kinderen en jongeren zijn kwetsbaar en hebben recht op bescherming. Over hen worden veel ingrijpende besluiten genomen. Bij al deze besluiten hoort het ontwikkelingsbelang van het kind voorop te staan. Toch is dit nog te vaak niet het geval. Andere belangen staan voorop, zoals belangen van instellingen, ouders, gemeenten, of wetten, en regels en beschikbaarheid van zorg, zorgen ervoor dat er besluiten worden genomen die niet bijdragen aan een zo goed mogelijke ontwikkeling van het kind.

¹ <https://www.dekinderombudsman.nl/nieuws/inspanningen-jeugdhulp-hebben-nog-te-weinig-effect-op-kwetsbare-kinderen>

Tot slot. Voorkómen moet worden dat kinderen en jongeren uit huis moeten worden geplaatst. Dit betekent dat we veel meer aan preventie moeten doen. En veel beter moeten vaststellen wat een kind werkelijk nodig heeft om zich in zijn kindertijd en jeugd goed te kunnen ontwikkelen. Dit moeten we in zijn of haar eigen leefomgeving organiseren. Zij die in het leven van het kind belangrijk zijn, moeten hierin worden meegenomen. Voor die kinderen voor wie plaatsing in een instelling vanwege diens ontwikkelingsperspectief echt noodzakelijk is, moet de zorg en behandeling van hoge kwaliteit zijn, het leefklimaat goed en veilig, de groep zo klein mogelijk en dient de plaatsing zo kort mogelijk te duren. Degenen die voor het kind belangrijk zijn, moeten zich bij de plaatsing betrokken voelen. Verder is belangrijk dat er voldoende professioneel personeel aanwezig is en dat de groepen op de juiste manier zijn samengesteld. Ook moet er binnen de setting échte aandacht zijn. Kinderen en jongeren moeten vrijuit kunnen praten over wat zij nodig hebben om veilig te zijn en te blijven.

Met vriendelijke groet,

Margrite Kalverboer
de Kinderombudsvrouw

Bijlage 1. Toetsingskader

Het toetsingskader van de Kinderombudsman is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het kinderrechtenverdrag gaat uit van vier basisprincipes, die als oriëntatie en interpretatiekader gelden voor alle rechten uit het verdrag. Deze zogenaamde kernartikelen van het verdrag zijn de volgende artikelen:

- Artikel 2 (gelijkheidsbeginsel). Dit artikel ziet erop toe dat alle kinderrechten voor alle kinderen en jongeren gelden, in alle situaties.
- Artikel 3 (elk besluit in het ontwikkelingsbelang van het kind). Dit houdt in dat bij alle besluiten die de belangen van het kind raken, zijn of haar belangen een eerste overweging zijn.
- Artikel 6 (het recht op leven en ontwikkeling). Dit artikel moet in samenhang met artikel 3 IVRK worden gezien. Het belang van het kind dient volgens het VN-Kinderrechtencomité beschouwd te worden als diens *ontwikkelingsbelang*. Een besluit moet aldus goed zijn voor het welzijn en de ontwikkeling van de betrokken kinderen en jongeren.
- Artikel 12 (het recht op participatie). Voorwaarde voor een besluit in het ontwikkelingsbelang van het kind, is dat het kind, op een bij hun leeftijd en ontwikkeling passende manier, zelf mag meepraten en meebeslissen. Dit vereiste geldt bij alle besluiten op alle niveaus, dus ook voor alle besluiten over jeugdhulp, zowel op groeps- als individueel niveau.

Naast voormelde kinderrechten zijn er in dit kader nog andere kinderrechten belangrijk, die vanuit de bovengenoemde kernbepalingen moeten worden gezien.

- Zo moet een kind de bescherming en de zorg krijgen die nodig is voor zijn of haar welzijn en moeten instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen (artikel 3 lid 2 en 3).
- Kinderen hebben ook het recht om op te groeien bij de eigen ouders, tenzij dit niet in het belang is (artikel 9). Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de opvoeding van de verzorging van het kind. Als ouders hier niet toe in staat zijn, dan is de overheid verplicht te helpen (artikel 5 en 18). Soms is lichte ondersteuning voldoende, soms zijn verstrekende maatregelen noodzakelijk.
- Een kind die niet thuis kan wonen, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand, waarbij plaatsing in een pleeggezin de voorkeur heeft boven plaatsing in een instelling (artikel 20). De uithuisplaatsing moet periodiek worden geëvalueerd (artikel 25) en een gesloten plaatsing mag alleen als uiterste maatregel gehanteerd worden en voor de kortst mogelijke passende duur plaatsvinden (artikel 37).
- Een kind heeft recht op bescherming tegen alle vormen van kindermishandeling en verwaarlozing (artikel 19). Is een kind slachtoffer van geweld, dan heeft dit kind recht op zorg gericht op lichamelijk en geestelijk herstel en herintegratie in de maatschappij (artikel 39).